

Ekonomik Gelişmeler ve Seçilmiş Göstergelerle Türkiye’de Bankacılık Sektörü*

Öz

Global Kriz’in ardından gelişmiş ülkelerde borç sorunu ve bütçe açıkları artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise aynı dönemde cari açık ve enflasyonist baskılar artmıştır. Makro ihtiyati tedbirler, finans sektörünün rehabilitasyonu, yasal ve düzenleyici önlemler ile dengesizlikler giderilmeye ve uzun dönemli ekonomik ve finansal istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Küresel riskler Türkiye’de de büyüme hızının yavaşlamasına neden olmuş, kur ve faizler üzerindeki baskıyı artırmıştır. Buna rağmen Türkiye ekonomisi para ve maliye politikalarında sıkı duruşunu devam ettirmiş ve rekabetçi kur politikasını korumuştur. Ekonomik gelişmeler çerçevesinde Türk bankacılık sektörünü seçilmiş bazı göstergelerle incelemeyi amaçlayan bu çalışmada; gelişimini sürdüren Türk bankacılık sektörünün bu süreçte başarılı bir performans sergilediği, ekonomik faaliyetlerin finansmanını sürdürdüğü ve düzenlemelere uyum sağladığı görülmüştür. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ise fiyat istikrarı yanında finansal istikrarı da hedeflemeye başlamış, çeşitlendirdiği para politikası araçları ile krediler ve döviz kurundaki aşırı volatilitiyi azaltmayı, kısa vadeli sermaye hareketlerindeki değişkenliği ve makro ölçekte finansal riskleri sınırlandırmayı amaçlamıştır. 2016 yılı ise ekonomik ve jeopolitik görünümde belirsizliklerin devam ettiği, dolayısıyla volatilitenin yüksek kaldığı bir yıl olmuştur. Buna rağmen, Türk bankacılık sektörünün güçlü yapısını sürdürmesi ve uluslararası kredibilitisini koruması, sektörün önümüzdeki dönemlerde de aracılık faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: *Ekonomik Gelişim, Türk Bankacılık Sektörü, Finansal İstikrar*

Economic Developments and Abalysis of Turkish Banking Sector with Selected Indicators

Abstract

Following the Global Crisis, problems such as debts and budget deficit increased in developed countries. In the same period, current deficits and inflationist pressures increased in the developing countries. Attempts were made to solve imbalances and establish long-term economic and financial stability through macro cautionary measures, rehabilitation of the finance sector and legal and regulatory actions. Global risks caused slowdown in the growth rate of Turkey and increased the pressure on currency exchange rates and interests. Despite the foregoing, Turkish economy maintained the tight stance in connection with monetary and financial policies and continued the competitive currency exchange rate policy. This study aimed at exploring Turkish banking sector’s position based on certain indicators within the framework of economic developments, it has been confirmed that Turkish banking sector maintaining the growth trend have exhibited a successful performance throughout this process, continued to finance economic activities and complied with the regulations. Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) started to target financial stability in addition to price stability and pursued the goal of reducing excessive volatility with the loans and currency exchange rates and limiting the variability in short-term capital transactions and macro scale financial risks by diversified monetary policy instruments. 2016 has been a year witnessing continued uncertainties in the economic and geopolitical conjuncture; thus, volatility remained high. Turkish banking sector’s success is maintaining its strong structure and international credibility can be interpreted as positive performance expectation for the sector in connection with the intermediary activities for the upcoming period.

Keywords: *Economic Development, Turkish Banking Sector, Financial Stability*

Başak TANINMIŞ YÜCEMEMİŞ¹
Erişah ARICAN²

¹ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, basakyuce@marmara.edu.tr

² Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, erisaharican@marmara.edu.tr

* Bu makale daha önce İktisadi Araştırmalar Vakfı Yıllık (2016), Sayı 28, ss.44-51’de yayımlanmış, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi için yeniden uyarlanmıştır.

Giriş

Global Kriz’in ardından gelişmiş ülkelerde borç sorunu ve bütçe açıkları büyümüştür. Gelişmekte olan ülkelerde ise aynı dönemde hızlı büyümenin etkisiyle enflasyonist baskılar ve cari açık artmış olmasına rağmen geçen yaklaşık sekiz yıllık süreçte küresel dengesizlikler azaltılmaya ve uzun dönemli istikrar tesis edilmeye çalışılmıştır. Finans sektörünün rehabilitasyonunda sektörel payı büyük olan bankalar yeniden yapılandırılmaya, etkin bir düzenleme ve denetim yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Türk bankacılık sektörü yüksek büyüme potansiyeli ile gelişimini sürdürmüş, aynı zamanda ekonomik faaliyetleri de desteklemeye devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) da dünyadaki birçok merkez bankası gibi fiyat istikrarı ile beraber finansal istikrarı da hedeflemeye başlamıştır. TCMB dünyada belirsizlik ortamı sürerken döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalara ve kredi büyümesine karşı koruma sağlamayı ve finansal riskleri sınırlamayı amaçlamış, geleneksel para politikası araçlarından farklı olarak geleneksel olmayan para politikası araçlarını da uygulamaya koymuştur. 2016 yılı ise ekonomik görünümde belirsizliklerin devam ettiği, farklılaşmaların kesinleştiği, dolayısıyla volatilitenin yüksek kaldığı bir konjonktür sunmaktadır.

Çalışmada 2008 Global Krizi’nden sonra dünyada ve Türkiye ekonomisinde görülen gelişmelere ana hatlarıyla değinilmiş, bunu takiben ise Türk bankacılık sektörünün yapısı seçilmiş göstergelerle ele alınarak ekonomik gelişmelerin ve TCMB politikalarının sektör üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır.

1. Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler

1.1. Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler

Dünya ekonomisi açısından yakın geçmişte yaşanan 2008 Global Krizi küresel ekonomik şartları oldukça değiştirmiştir. 2008-2013 yılları arasında küresel ekonomide; gelişmiş ülkelerin çoğunda deflasyonist bir süreç yaşanmış buna bağlı olarak resesyon ve negatif büyüme sorunları ile karşılaşmış, aynı zamanda bütçe açıkları büyümüş ve borç sorunu yaşanmıştır. Aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerde ise enflasyonist bir süreç yaşanmış, cari

açıklar artmış ve genellikle iyi büyüme rakamları izlenmiştir. 2014-2015 döneminde ise küresel ekonomide; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hariç gelişmiş ülke ekonomileri toparlanmakta oldukça zorlanmış, gelişmekte olan ülkeler ise gelişmiş ülkelerin büyümemeye sorunundan etkilenmeye başlamışlardır. Kriz sonrası ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Japon ekonomileri finansal sektöre likidite sağlama ve sermaye aktarmaya yönelik hızlı bir parasal genişleme sürecine girmiş, bu parasal bolluşma süreci gelişmekte olan ülke ekonomilerini olumlu yönde etkilemiştir. Ancak gelişmiş ülkelerdeki talep yetersizliği nedeniyle parasal bolluk etkisini yitirmiş, gelişmekte olan ülkeler kendi sorunları ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır. 2015 yılı itibariyle ise pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde hızlı büyüme kayıpları yaşanmış, işsizlik artmış ve buna bağlı olarak emtia fiyatlarında da gerileme görülmüştür. Ayrıca Amerikan Merkez Bankası Fed’in parasal genişlemeyi sonlandırıcı politikalar uygulaması (tahvil alımını sonlandırması, likidite önlemlerini azaltması ve faiz artırımına gitmesi) süreci daha da hızlandırmıştır (Halk Yatırım, 2016: 8-12).

2015 yılında küresel büyüme yavaşlamış ve %3,1 oranında gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde büyüme oranı sınırlı da olsa hızlanarak %1,9 seviyesinde gerçekleşmiş, gelişmekte olan ülkelere ise %4’e kadar gerilemiştir (TBB, 2016: I-1). Gelişmiş ülkelerde para politikaları ayrılmıştır. ABD ekonomisinde ve istihdam piyasasında olumlu gelişmeler olmuş ve politika faiz oranı sınırlı oranda artmıştır. Avrupa’da ise gevşek para politikası uygulamaları sürmüş ve faiz oranları genel olarak çok düşük düzeyde seyretmiştir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde görülen yüksek oranlı kamu borç stokları ve bankacılık sektöründeki sorunlar da faiz oranlarının düşük seviyede kalmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu ülkelerin çoğunda bütçe açıklarının hızlı büyümesi yanında finansal sektöre sağlanan desteklerin etkisiyle ülkelerin borç stokunun gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYİH) oranı hızla artmış, 2015 yılında %104,8 seviyesini görmüştür. Gelişmekte olan ülkelere ise aynı oran 2015 yılında %45,1 olarak düşük düzeyde seyretmiştir (TBB, 2016: I-1). Söz konusu ülkelere büyüme performansının zayıf olması, jeopolitik risklerin fazlalığı, enerji ve emtia fiyatlarının düşmesi nedenleriyle küresel risk iştahı düşük düzeyde kalmıştır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışı olmuş, bu ülkelerin para ve sermaye piyasalarının

da volatilité artmış, aktif fiyatları düşmüş, para birimlerinde değer kaybı yaşanmış ve faiz oranları üzerindeki baskı artmıştır. Enflasyon oranı ise gerileyen emtia fiyatlarının etkisiyle gelişmiş ülkelerde %0,3 olarak düşük düzeyde gerçekleşmiş, gelişmekte olan ülkelerde ise %5 civarında seyretmiştir. Ayrıca düşen talep ve daralan ihracat pazarları nedeniyle yüksek sübvansiyon politikaları uygulanmış, küresel emtia fiyat endeksi %36 gerilemiş, petrol fiyatları da %30 düşmüştür (TBB, 2016: I-1).

2016 yılı itibariyle küresel büyümeye dair aşağı yönlü riskler ve finans piyasalarındaki oynaklıklar devam etmiştir. ABD ekonomisinin faiz artım süreci, Çin ekonomisindeki yavaşlamaya ilişkin endişeler, emtia ve petrol fiyatlarında oluşan aşağı yönlü eğilim gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy hareketlerini zayıflatmıştır. Bu tür riskler gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülke politika yapıcılarını standart bir reçete olmamakla birlikte tekrar parasal genişleme ve teşvik yöntemlerine başvurma yoluna itmiş görünmektedir. Gelecek dönemde gelişmekte olan ülkelere özgü unsurlara olan duyarlılığın devam etmesi beklenmekte, bu nedenle bu ülkelere yönelik sermaye akımlarının artışı öngörülememektedir.

1.2. Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler

Türkiye ekonomisinde yaşanan 2001 krizinin ardından yapılan yasal düzenlemeler ve alınan idari tedbirlerle kronikleşen bazı yapısal sorunlar (yüksek işsizlik, enflasyon, faiz ve kamu borcu, düşük büyüme gibi) azalmış, buna bağlı olarak ekonominin dalgalanmalara karşı dayanıklılığı artmıştır.

Türkiye ekonomisi 2008 Global Krizi'nin akabinde 2009 yılında %5 negatif büyürken, 2010 yılı itibariyle ise sabit sermaye yatırımları ve iç talepteki genişleme ile %8,9'luk bir büyüme potansiyeli yakalamıştır. Ancak gelişmiş ülkelerin yavaş büyümesinin etkisiyle dış talep sınırlı kalmıştır. 2014 yılına gelindiğinde ise; petrol fiyatlarındaki düşüş ve TL'de yaşanan değer kaybının etkisiyle net ihracat artmış, bu artış büyümeyi destekleyerek büyümenin %3 düzeyinde gerçekleşmesini sağlamıştır. 2015 yılında ise net ihracat azalmış, ancak iç talep artışı ile büyüme %5 ile beklenenin üzerinde ve hedeflenen seviyeye yakın gerçekleşmiştir. Ekonomik canlanma ile 2009 yılında %13,5 olan işsizlik oranı, 2013 yılında %9,7'ye kadar gerile-

miş, ancak 2015 yılında tekrar yükselerek %10,3'e ulaşmıştır. Krizin ardından sermaye girişlerindeki artışla TL değerlenmiş, diğer yandan ithalat hızla büyümüş, buna bağlı olarak cari işlemler açığı genişlemiştir. Aynı zamanda TCMB'nin döviz rezervleri artmıştır. Enflasyon beklentisi ise enflasyon hedefine yakın seyretmiştir. Tüketici enflasyonu 2010'da %6,4 olurken, 2013 yılına gelindiğinde %7,4 düzeyinde gerçekleşmiş, ancak yine de tahmin edilen düzeyin üzerinde artmıştır. Aslında enerji fiyatlarındaki düşüş enflasyonu aşağı yönde etkilemişse de, TL'nin değer kaybı, iç talep artışının hızlanması, ve gıda fiyatlarının artması enflasyonu yukarı yönde etkilemiş ve enflasyon 2015 yılında %8,8 düzeyine çıkmıştır (TBB, 2011: I-2-I-3, TBB, 2013: I-2-I-3 ve TBB, 2016: I-2-I-3). 2016 yılında ise dünyada yaşanan ekonomik belirsizliğin yanı sıra Türkiye'de 15 Temmuz darbe girişimi yaşanmış ekonomi yılın üçüncü çeyreğinde %1,8 daralmıştır. Yıl sonunda Türkiye'de büyümenin %2-2,5 aralığında gerçekleşeceği öngörülmektedir (TÜİK).

TCMB Global Kriz'in finans sektörü ve büyüme üzerindeki negatif etkilerini sınırlamak amacıyla 2010 yılında politika faizlerini düşürmüş ve piyasaların normale döndüğü gerekçesiyle, parasal sıkılaştırma sürecine girmiştir (Yücememiş, 2011: 97). Buna bağlı olarak TCMB zorunlu karşılık oranlarını yüksek tutmuş, rezerv opsiyon katsayılarını (ROK) da arttırmıştır. Politika faizindeki düşüş ise 2013 yılında da sürmüştür. Ancak yılın ikinci yarısında yurtiçinde siyasi açıdan yaşanan gelişmeler, sermaye girişinin yavaşlaması, portföy çeşitlendirmesindeki değişimler, para ikamesinin hızlanması gibi nedenlerle Türk lirası yabancı paralar karşısında değer yitirmeye başlamıştır. TCMB faiz oranlarını yükseltirken, likiditeyi sıkılaştırıcı bir politika izlemiştir. Diğer yandan TCMB döviz piyasasındaki istikrarsızlığı engellemek ve likidite sağlamak amacıyla döviz satarak döviz arzını genişletmiştir. Buna karşın 2013 yılı sonunda döviz rezervleri 110 milyar dolara yükselmiştir (TBB, 2014: I-3-I-4). 2014 yılında TCMB sıkı para politikası uygulayarak politika faiz oranını enflasyondaki artış beklentisi nedeni ile %4,5 seviyesinden %10'a yükseltmiştir. Yılın ikinci yarısından itibaren ölçülü faiz indirimleri yapılmıştır (TBB, 2015: I-3). 2015 yılının ilk çeyreğinde politika faizi %8'in altına gerilemiş, ancak sıkı likidite politikasının etkisiyle yılın ikinci yarısında %9'a yakın bir düzeyde kalmıştır. Aynı yılda gelişmek-

te olan ülkelerde yaşanan sermaye çıkışına paralel olarak, Türk lirası başlıca para birimleri karşısında değer kaybetmiş, Merkez Bankası döviz rezervleri de 96 milyar dolara gerilemiştir. 2016 yılının ilk yarısında ise politika faizi %7,5’e gerilemiştir. Merkez Bankası tarafından genel olarak enflasyona endekslenen faizde indirim gidebilmenin yolu döviz kurlarının aşağıya çekilmesine bağlıdır. Dolayısıyla döviz kurunun düşmemesi durumunda önemli ölçüde faiz indiriminin yapılması oldukça güç gözükmektedir (TBB, 2016: I-3-I-4).

Ekonomideki hızlı toparlanma maliye politikasının hedeflere uygun şekilde gelişmesini sağlamış, kamu kesiminde mali disiplin korunmuştur. Bütçe açığının GSYİH’ya oranı 2010 yılında %4’e, 2013 yılında %1,2’ye gerilemiş, 2015 yılında da aynı düzeyini korumuştur. 2010 yılında %0,5 düzeyinde olan faiz dışı fazlanın GSYİH’ya oranı, 2013’te %2’ye yükselmiş, 2015 yılında ise %1,5’e seviyesinde seyretmiştir. İç borç stokunun GSYİH’ya oranı ise 2010 yılında %32’ye gerilemiş, düşüş takip eden yıllarda da sürmüş ve sırasıyla 2013’te %26, 2015’te de %22,5 seviyesinde gerçekleşmiştir (TBB, 2011: I-2-I-4 ve TBB, 2016: I-5-I-9).

Ülkemizde dış ticaret açığı ise her yıl artışını sürdürerek 2013 yılında 100 milyar dolara yükselmiştir. Buna bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı %60 seviyesine gerilemiştir. Dış ticaret açığındaki artış sebebiyle cari işlemler dengesi açığı beklenenden daha fazla ve hızlı büyüyerek, 65 milyar dolara ulaşmıştır. 2015 yılına gelindiğinde ise daha önce belirtildiği gibi petrol fiyatlarındaki düşüş ve TL’deki değer kaybı dış ticaret açığının gerilemesine katkı sağlarken, AB’deki yavaş büyüme ve artan jeopolitik riskler ihracatı olumsuz etkilemiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı %69 düzeyine yükselmiştir. Dış ticaret açığındaki gerileme aynı zamanda cari işlemler açığının 32 milyar dolar seviyesine düşmesini sağlamıştır. Türkiye’nin dış borç stokunun GSYİH’ya oranı da 2010 yılında %38 seviyesinde iken, geçen yıllar içerisinde yükselmiş 2013 yılında %47’ye, 2015 yılında da %55’e ulaşmıştır. Dış borç stokunun %29’u kamu kesimine, %71’i ise özel sektöre aittir.

Türkiye ekonomisi Global Kriz’in ardından hızla toparlanırken, finans sektörü de büyümeye destek olmuştur. 2016-2018 dönemini kapsayan Orta Va-

deli Program hedefi çerçevesinde; bir yandan istikrarlı büyümenin artırılması, diğer yandan enflasyonun düşürülmesi, aynı zamanda da mali disiplinin sürdürülmesiyle cari açığı azaltma eğiliminin korunması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak 2017 ve 2018 yılları için %5’lik bir büyüme hedefi konulmuş, yine aynı yıllar için sırasıyla %6 ve %5 düzeyinde bir enflasyon hedefi belirlenmiştir. Cari işlemler açığının GSYİH’ya oranının %3,5 seviyesine gerilemesi hedeflenmiş ve aynı zamanda kamu kesimi dengesi açığı ile kamu kesimi borç stokunun GSYİH’ya oranının dönem içerisinde azalması öngörülmüştür (TBB, 2016: I-8).

2. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

Global Kriz sonrası birçok ülke finans sektöründe sermaye yeterliliği, likidite, risk yönetimi, gözetim ve denetime ilişkin yaklaşımları yeniden ele almış, böylelikle finans kurumlarının denetlenmesinde etkinliğin artırılmasını amaçlamışlardır. Aynı zamanda ülkeler bankacılık sektörlerinin yeniden yapılandırılması kapsamında bankaların işlevlerini arttıracak ve mali yapılarını güçlendirecek önlemler almaya devam etmişlerdir.

Söz konusu süreçte küresel piyasalarda yüksek riskli ve belirsiz bir ortam olmasına karşın, Türkiye’de finans sektörü finansal istikrar açısından güçlü bir duruş göstermiştir. Finans sektöründe önemli bir payı olan bankacılık sektörü de gösterdiği başarılı performans ile ekonomik faaliyetlerin finansmanı ve parasal aktarım mekanizması işlevini sağlıklı şekilde sürdürmüştür. 2015 yılına ait temel veriler Türk bankacılık sektörünün ödeme sistemlerinin etkili olarak çalışmasını, risklere ve beklenmedik şoklara dirençli olmasını sağlayabilecek, aynı zamanda büyümenin finansmanını destekleyebilecek güçte bir bilanço yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca sektör yeni teknolojik altyapı ile desteklenmektedir. Bankacılık sektörü kredi dışı finansal hizmetleri de çeşitlendirmekte, bir yandan şube ağını genişletirken diğer yandan artan mobil uygulamalar ile finansal sektörün büyümesine katkı sağlamaktadır. Aşağıda Türk bankacılık sektörünün genel görünümü banka ve şube sayıları verileriyle incelenmeye çalışılmıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Türk Bankacılık Sektöründe Banka ve Şube Sayıları

Banka Türleri	2009		2010		2013		2015	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat Bankaları	32	8.991	32	9.423	32	10.981	34	11.151
Kamu	3	2.530	3	2.744	3	3.397	3	3.681
Özel	11	4.390	11	4.582	11	5.339	9	4.299
Fon	1	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı	17	1.070	17	2.096	17	2.244	21	3.170
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	45	13	42	13	40	13	42
Katılım Bankaları							5	1.080
Toplam	45	9.036	45	9.465	45	11.023	52	12.269

Kaynak: TBB.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (%)

	2009	2010	2013	2015
İlk beş banka				
T.Aktif	63	63	58	58
T.Mevduat	66	66	59	60
T. Krediler	55	57	56	56
İlk on banka				
T.Aktif	87	87	86	85
T.Mevduat	91	91	90	89
T.Krediler	85	86	85	84

Kaynak: TBB.

Türkiye’de 2001 krizi sonrası 2002 yılında, 40’ı mevduat, 14’ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermekteydi. Geçen yıllar içerisinde bankaların sayısı azalarak 2013 yılında 45’e kadar gerilemiş, 2015 yılında ise mevduat bankaları 34’e çıkmış, kalkınma ve yatırım bankaları 13’te kalmış, katılım bankalarının sisteme katılımıyla ise toplam banka sayısı biraz yükselerek 52’ye ulaşmıştır. Geçen yıllar içinde kamu bankalarının sayısı aynı kalmış, 11 özel banka kapanmış, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’ndaki (TMSF) bankalar 2’den 1’e düşmüş, yabancı bankaların sayısı ise 21’e çıkmıştır. Banka sayılarındaki bu azalmaya rağmen şube sayıları artmaya devam etmiştir. Şube sayısındaki artışın kaynağı mevduat bankaları ve katılım bankaları

olmuştur.

Türk bankacılık sektördeki yoğunlaşma yüzdeleri dikkate alındığında sektörde yer alan ilk beş bankanın yoğunlaşmasının daha fazla olduğu görülür. Bununla birlikte ilk beş ve ilk on bankanın toplam aktifler, toplam mevduat ve toplam krediler içindeki payları nispeten azalmıştır (Bkz. Tablo 2). Bu durum yoğunlaşma oranı yüksek olan bankaların dışında kalan diğer bankaların da rekabet gücünün az da olsa yükselmeye başladığının bir göstergesidir. Türk bankacılık sektöründe 2015 yılında ilk beş banka içinde 1 kamu, 3 özel ve 1 yabancı sermayeli banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu, 4 özel ve 3 yabancı sermayeli banka yer almıştır (TBB, 2016: I-14).

Tablo 3. Türk Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Bilanço Kalemleri

Aktif Kalemler	2010 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2013 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2015 (Milyar TL)	Yüzde Pay
Likit Aktifler	99	10	247	15	357	15
Finansal Varlıklar	286	30	282	17	330	14
Krediler	498	52	992	61	1.497	63
Toplam Aktifler	964	100	1.636	100	2.357	100
Mevduat	584	61	884	54	1.245	53
Mevduat Dışı	188	20	439	27	657	28
Öz Kaynaklar	129	13	185	11	262	11
Toplam Pasifler	964	100	1.636	100	2.357	100

Kaynak: BDDK.

Türk bankacılık sektöründe toplam aktif büyüklüğü 2015 yılında 2.357 milyar TL’ye (808 milyar dolar) yükselmiştir. Toplam aktiflerin GSYİH’ya oranı %121 olmuştur. Kaynakların %63’ü kredilere, %15’i likit değerlere, %14’ü menkul kıymet portföyüne ayrılmıştır. Toplam aktifler içinde menkul kıymet portföyünün payı ise düşmeye devam etmiştir.

Mevduat ve mevduat dışı kaynaklardaki büyüme ağırlıklı olarak pasifteki artıştan kaynaklanmıştır. 2015 yılında pasif kalemler içerisinde mevduatlar %53, mevduat dışı kaynaklar %28 ve öz kaynaklar %11 pay almıştır (Bkz. Tablo 3). Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki payı %55 olmuştur. Banka türlerine göre Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki oranı ise; kamu bankalarında %68, özel bankalarda %53 ve yabancı bankalarda %52 düzeyindedir. Buradan çıkışla Türkiye’de kamu bankalarının piyasa yapıcısı rolünü üstlendiği açıkça görülür. Geçen yıllar içinde finansal sisteme olan güven artmış, toplam mevduatın ortalama vadesi her yıl uzayarak 2015 yılında 2,9 aya ulaşmıştır. Mevduatın krediyi karşılama oranı ise 2009 yılında %75 düzeyinde iken, 2015 yılına gelindiğinde her geçen yıl görülen artışla %120 seviyesine yükselmiştir (TBB, 2016: I-15, I-18).

Bankacılık sektörü genelinde öz kaynaklar kalemi Türk lirası bazında yükselmiş, ancak hesaplama sabit fiyatlarla yapıldığında 2010 yılında %13 seviyesinde iken 2013 ve 2015 yıllarında %11 düzeyinde kalmıştır (Bkz. Tablo 3). Öz kaynakların artışıdaki bu yavaşlamanın nedeni faiz oranlarındaki artışa, Türk lirasının değer kaybetmesine ve kâr hacmindeki yavaş büyümeye bağlanabilir. Global Kriz’in ardından Türk bankacılık sektöründe net dönem kârı ise 2009 yılında 19,4 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Net dönem kârı 2010 yılında 21,3 milyar TL’ye yükselmiş, 2011’de biraz düşse de 2013’te tekrar yükselme eğilimi göstererek 22,6 milyar TL’ye ulaşmış, 2015 yılında ise 26,1 milyar TL olmuştur. Ancak net dönem kârı dolar bazında %15 oranında azalmıştır. Türk lirasının değer kaybı, faiz oranlarındaki yükseliş nedeniyle faiz marjının daralması ve kredi riskleri için ayrılan karşılıklardaki artış kâr hacmindeki bu azalmanın nedenleri olmuştur (TBB, 2016: I-18-I-19).

Bankacılık sektörü genelinde 2015 yılında Türk lirası aktifler %12, pasifler ise %11 artmıştır. Buna karşılık, yabancı para aktifler %30, pasifler ise %28 büyümüştür. Bilanço dışı işlemlerde, bilhassa faiz ve kur riskinin yönetilmesi amacıyla türev işlemler fazlasıyla yürütülmüştür (TBB, 2016: I-15).

Tablo 4. Kredilerin Dağılımı

Kredi Türleri	2010 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2013 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2015 (Milyar TL)	Yüzde Pay
Kurumsal	382	68	748	68	1.113	73
KOBİ	126	24	280	25	405	26
Bireysel	182	32	353	32	419	27
Kredi Kartları	49	9	100	9	103	7
Tüketici ve Konut	133	24	253	23	316	20
Konut	62	11	111	10	144	9
Otomobil	6	1	9	1	7	0
Tüketici	65	12	133	12	165	11
Toplam	564	100	1.101	100	1.532	100

Kaynak: BDDK.

2010-2015 yılları arasında kredi hacmi 2,7 kat genişlemiştir. Kredilerin dağılımı yaklaşık üçte bir oranında paylarla büyük işletmeler, küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) ve bireyler arasında geniş bir risk yelpazesinde gerçekleştirilmiştir. Tüketici ve konut kredileri bireysel krediler içinde ağırlıklı payı almaktadır (Bkz. Tablo 4). Kredilerin %70'i Türk lirası kredilerden, %30'u ise yabancı para kredilerden oluşmaktadır (TBB, 2016: I-16).

Tahsili gecikmiş alacakların kredilere oranı 2009 yılından sonra düşüş göstermiş, 2013 yılında %2,7 olmuştur. Ancak 2015 yılında tekrar yükselerek %3,2 düzeyine ulaşmıştır. Tahsili gecikmiş alacak oranı işletmelerde %2,7 seviyesindedir. Bireysel kredilerde takipteki alacakların oranı 2013'te yarı yarıya gerilese de 2015'te %4,3'e yükselmiştir. Bireysel krediler içinde kredi kartlarına ait takipteki kredi payı %7,4 ile en yüksek düzeyde kalmıştır. Takibe düşen tüketici kredileri de %5,7 seviye-

sinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacaklar içinde KOBİ kredilerinin payı ise %4,0 olmuştur (Bkz. Tablo5).

Türk bankacılık sektörüne ait sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısı gibi sağlamlık göstergeleri gözden geçirildiğinde sektörün sağlıklı olduğu sonucu çıkarılabilir. Sektörde Basel Kriterleri çerçevesinde yüksek seyreden sermaye yeterliliği rasyosu 2009 yılındaki %20,9 seviyesinden 2015 yılında %15,6 düzeyine kadar gerilemiştir. Bu gerilemeye rağmen sermaye yeterliliği rasyosu yasal ve uluslararası standartlar çerçevesinde yüksek düzeyini korumuştur (Bkz. Tablo 6). Sermaye yeterliliği rasyosundaki söz konusu gerilemenin nedeni kredi stokundaki hızlı büyümeye, yabancı para kredilerin TL karşılıklarının artmasına ve bireysel kredilerde risk ağırlıklarının yüksek seyretmesine bağlanabilir.

Tablo 5. Takipteki Krediler (Toplam Kredilere Oranı, %)

Kredi Türleri	2009	2010	2013	2015
Kurumsal	4,8	3,3	2,6	2,7
KOBİ	-	-	3,2	4,0
Bireysel	6,0	4,1	2,9	4,3
Kredi Kartları	10,3	7,9	5,0	7,4
Tüketici ve Konut	4,3	2,8	2,0	3,3
Konut	2,1	1,4	0,6	0,5
Otomobil	10,3	6,0	2,9	3,3
Tüketici	5,5	3,7	3,1	5,7
Toplam	5,2	3,5	2,7	3,2

Kaynak: BDDK.

Tablo 6. Bankacılık Sektörü Sağlık Göstergeleri

Yıllar	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Sermaye Yeterliliği						
Öz Kaynaklar/ T. Aktifler	13,3	13,4	11,9	13,4	11,3	11,3
Özkaynaklar/ (Kredi+Piyasa+Operasyonel Risk İçin Gerekli Sermaye Yükümlülüğü)	20,9	19,2	16,7	18,1	15,4	15,6
Aktif Kalitesi						
Finansal Varlıklar(net)/T. Aktifler	35,2	32,1	26,1	22,7	18,8	16,0
T. Krediler ve Alacaklar/T.Aktifler	47,7	52,9	57,2	59,2	62,1	65,2
T. Krediler ve Alacaklar/T.Mevduat	75,1	82,8	95,0	99,9	107,7	116,6
Takipteki Krediler(net)/T. Krediler ve Alacaklar	0,8	0,6	0,5	0,7	0,6	0,7
Likidite						
Likit Aktifler/T. Aktifler	33,0	32,8	30,9	31,3	28,5	26,3
Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	54,3	54,7	53,4	56,6	54,1	50,6
Karlılık						
Net Dönem Karı(Zararı)/T.Aktifler	2,4	2,2	1,6	1,7	1,4	1,1
Net Dönem Karı(Zararı)/Öz Kaynaklar	18,3	16,5	13,8	13,0	12,8	10,2
Gelir-Gider Yapısı						
Net Faiz Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri	56,7	58,9	61,3	61,7	59,1	62,6
Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri	45,5	44,4	45,1	44,9	43,3	40,4
Faiz Dışı Gelirler(Net)/Diğer Faaliyet Giderleri	73,6	76,5	71,6	66,5	64,6	47,4

Kaynak: TBB.

Aktiflerin öz kaynak kaldıraç oranı ise düşüş eğilimi göstererek %7,7 düzeyinde gerçekleşmiştir (TBB, 2016: I-19). Bu durum bankacılık sektörünün finansman riskini haliyle yükseltir. Sektörün öz kaynak kârlılığı 2009 yılındaki %18,3 seviyesinden sürekli gerilemiş ve 2015 yılında %10,2 olmuştur. Benzer şekilde sektörde aktif kârlılığı da geçen yıllar içinde yaklaşık yarı yarıya azalarak %1,1 seviyesinde gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 6). Takipteki kredilerin azalması ve mevduatın krediyi karşılama oranının yükselmesi sektörün aktif kalitesini bir nebze iyileştirmiştir.

Para politikalarına ilişkin global belirsizlikler, Türkiye’de döviz kuru hareketlerine, enflasyon görünümünde nispi bozulmalara ve finansal piyasalarda oynaklığa neden olarak makro-f finansal istikrarın görünümünü etkilemiştir. TCMB makro-f finansal istikrarı sağlayabilmek amacıyla, 2010

yılından sonundan başlayarak asimetrik faiz koridoru uygulamasını aktif bir para politikası aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Böylece günlük ve haftalık olarak piyasaların para pozisyonuna “ince ayar” yaparak hem kredileri hem de döviz kurunu kontrol etmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda zorunlu karşılıklar da kredi hacminde görülen aşırı genişlemenin sınırlanması amacıyla kademeli olarak yükseltilmiştir. Böylece TCMB tarafından para politikası temkinli olarak uygulanmaya başlanmış, alınan makro ihtiyati önlemler ve nispi olarak azalan belirsizliklerle ekonomik ve finansal istikrarı bozabilecek oynaklık, kırılganlık ve risk primi kısmi olarak düşürülmüştür. Risk primlerindeki iyileşme bir yandan faiz oranlarının düşmesine imkân vermiş, diğer yandan faiz riskine olan hassasiyetin azalmasını sağlamış, aynı zamanda da getirilerin daha yatay seyretmesine olanak tanımıştır. Türk bankacılık sisteminin ulaştığı kârlılık

ve öz kaynak düzeyi de faiz riskine karşı olan hassasiyetin makul seviyede kalmasını sağlamıştır.

Son dönemlerde TCMB tarafından uygulamaya konulan sıkı para politikası, finans piyasalarında görülen sıkılaşıma ve alınan makro ihtiyati tedbirler neticesinde bankacılık sektöründe kredi büyümesi makul seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu durumdan hem bankacılık sektörünün kredi riski görünümü olumlu etkilenmiş hem de ülkede enflasyon baskısı azaltılmıştır. Hâl böyle olsa da bazı kredi türlerinde özellikle KOBİ, bireysel ve ihtiyaç kredilerinde takipteki krediler oranının artmaya başlaması, kredi riskinin finansal istikrarı bozmaması yönünden kredi büyümesinin yakın takibini gerekli kılmaktadır.

Olması muhtemel likidite şoklarına karşı Türk bankacılık sistemi yeterli likiditeye sahip görünmektedir. Son yıllarda finansal sistemde fonlama kalitesinde görülen gelişmeler bankaların orta ve uzun vadede ciddi boyutta likidite riskine maruz kalma olasılığını düşürmektedir. Türk finans sisteminde yer alan bankalar denetleyici ve düzenleyici otoritenin (BDDK) tespit ettiği likidite karşılama oranlarını olması gereken düzeyin üzerinde sağlamaktadır. Aynı zamanda TCMB tarafından uygulamaya konulan Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) ile bankaların TCMB’de bulundurmaları zorunda oldukları Türk lirası zorunlu karşılıklarının belirli bir yüzdesini döviz (dolar ve/veya euro) ve standart altın cinsinden tutmalarına olanak tanınmaktadır. Böylece Türk bankacılık sisteminde yabancı para cinsinden likiditede yaşanabilecek olağan dışı dalgalanmalara karşı önlem alınmaya çalışılmıştır. Otomatik bir dengeleyici olarak kabul edilen ROM’un daha etkin çalışması ve finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla Türk lirası zorunlu karşılıkların döviz cinsinden ayrılması uygulamasında Rezerv Opsiyon Katsayısı (ROK) yükseltilmiştir. Bankalar, döviz likiditesinin daraldığı dönemlerde, likidite ihtiyaçlarının bir kısmını rezerv opsiyonu kullanımlarını azaltarak giderebilecektir (TCMB, Mayıs 2014: 10-14, TCMB, Kasım 2014: 31 ve TCMB, Kasım 2016: 31).

Sonuç

Özellikle ABD ve AB ülkelerinde, 2008 yılından sonra Global Kriz’in finansal sektör üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlanması, giderilmesi ve finansal istikrarın korunması amacıyla uygulanan

makro ihtiyati politikalara giderek artan ölçüde yer verilmiştir. Bu dönemde, gelişmiş ülkelerde uygulanan para politikalarıyla yüksek likidite ve düşük faiz oranları sağlanarak, aynı zamanda bankacılık sistemine kamu desteği verilerek hem ekonomik büyüme desteklenmiş hem de hızla artan borç stoklarının taşınması kolaylaştırılmıştır. Küresel risklerde hızlı ve sürekli artış eğilimi Türkiye’de de büyüme hızının yavaşlamasına neden olmuş, kur ve faizler üzerindeki baskıyı artırmıştır. Küresel arz-talep dengesinin fiyatlar üzerinde aşağı yönlü baskı uygulaması, deflasyon endişelerinin gündemden düşmemesi, düşük verimlilik probleminin çözülmemesi, ekonomik görünüm ve para politikaları arasındaki farklılaşmanın belirginleşmesi, küresel ekonomilerin itici gücü olan gelişen ekonomilerin cazibelerini kaybetme riskini artırmıştır. Bu nedenle küresel büyümede oluşan baskının daha uzun bir döneme yayılacağı düşünülebilir. Ancak beliren bu zorlu küresel ortamda Türkiye ekonomisi para ve maliye politikalarında sıkı duruşunu devam ettirmekte ve rekabetçi kur politikasını korumaktadır.

Türk finans sektörünün önemli bir kısmını oluşturan bankacılık sektörü uygulanan makro ihtiyati politikalara beklenen yönde tepki vermiştir. Sektörün toplam kredi hacmindeki genişlemenin sürdürülebilir seviyede tutulması amaçlanmış, bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payının azalması, KOBİ’lere dönük finansman olanaklarının ise artırılması hedeflenmiştir. Sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, kârlılık, gelir-gider yapısı gibi temel sağlamlık göstergeleri esas alındığında Türk bankacılık sektörünün uluslararası kriterlere uygun başarılı bir performans sergilediği, bir yandan ekonomik faaliyetlerin finansmanı işlevini sağlıklı olarak sürdürdüğü, diğer yandan ise düzenlemele uyumlu bir şekilde davranış değişikliğine gittiği görülmektedir. TCMB ve BDDK gibi düzenleyici ve denetleyici otoriteler tarafından Türk finans sistemine yönelik gerçekleştirilen birtakım makro ihtiyati düzenlemeler ile bankaların aşırı risk yüklenmeleri önlenmeye çalışılmış, bankacılık sektörü kârlılığı ve öz kaynak büyümesi makul düzeylerde tutularak finansal istikrara katkı sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca global ölçekte ve Türkiye genelinde değişen finansal koşullar karşısında TCMB, faiz koridoru ve politika faizi uygulamaları ile faiz oranlarına müdahale edebilmektedir. Bu şekilde bir yandan döviz kuru ve kredilerdeki aşırı dalgalanmaları azaltmayı, diğer yandan ise

kısa vadeli sermaye hareketlerindeki değişkenliği ve makro finansal riskleri sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Merkez Bankası ROM’u yani Türk lirası zorunlu karşılıkların döviz cinsinden ayrılması uygulamasını otomatik bir dengeleyici olarak kullanmaktadır. TCMB son dönemdeki uygulamalarında politika faizlerinde ölçülü indirimlere gitmiştir. Bunun yanı sıra TCMB’nin fiyat istikrarını sağlama amacıyla enflasyonda aynı zamanda da finansal istikrarda belirgin bir iyileşme gerçekleşene kadar sıkı para politikası uygulamasını devam ettireceği öngörülebilir.

Finansal piyasalarda Kasım 2016’da ABD seçimi sonrası ortaya çıkan olumsuzluklar ise gelişmekte olan ülkelerde yoğun sermaye çıkışlarına neden olmuştur. Türkiye’de de 2016 yılında turizm gelirleri gerilemiş ve jeopolitik açıdan yaşananlara bağlı olarak cari dengedeki düzelmeye süreci duraksamıştır. Buna rağmen, Avrupa bölgesinde düşük ivmeyle devam eden büyüme, Rusya’ya gerçekleştirilen ihracattaki toparlanma, enerji fiyatlarının ılımlı seyri ve TL’nin değer kaybıyla artan rekabet gücü orta vadede cari açığı azaltmanın sürdürebileceğini göstermektedir. Bu durumun, küresel piyasalarda belirsizlik artarken dış finansman ihtiyacını azaltması ve finansal istikrara katkı sağlaması beklenmektedir. TCMB’nin 2016 yılı içinde uyguladığı faiz indirimleri ile zorunlu karşılıklar aracılığıyla gerçekleştirdiği destekleyici likidite politikalarının yanı sıra, ülkede ekonomik faaliyetleri canlandırıcı maliye politikalarının uygulanması, makro ihtiyati tedbirlerin gevşetilmesi ve mali yapısı güçlü kamu bankalarının kredi piyasasına destek vermesi bankacılık sisteminin etkinliğini artırmak adına gerçekleştirilen olumlu gelişmelerdir. Son dönemde global büyümedeki durgunluğun sürmesi, bununla birlikte jeopolitik açıdan ve yurt içinde yaşananların olumsuz etkisiyle ekonomik faaliyetler zayıflamış olsa da; gerek iç talebin gerekse ihracatın iyileşmesi ile 2017 yılında daha ılımlı bir havanın esmesi mümkün olabilecektir. Global finans piyasalarında oynaklığın arttığı, gelişmiş ülkelerde iyileşmeyle birlikte düşük seyreden büyüme eğiliminin görüldüğü ortamda Türk bankacılık sektörünün güçlü yapısını ve görünümünü sürdürdüğü ve uluslararası arenada güvenilirliğini koruduğu görülmektedir. Bu çerçevede Türk bankacılık sektörünün önümüzdeki dönemlerde de aracılık faaliyetlerini sağlıklı ve rekabetçi bir biçimde sürdürebileceği öngörülebilir.

Kaynakça

- ARICAN, Erişah ve Başak TANINMIŞ YÜCEMEMİŞ; (2015), “Para Politikaları Işığında Türk Bankacılık Sektörü Genel Değerlendirmesi”, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yıllık, Sayı 27, ss.60-65.
- BDDK.
- DALKILIÇ, Bahadır ve Mustafa AŞKIN; (Ocak 2016), Gayrimenkul ve Konut Sektörüne Bakış. Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
- HALK YATIRIM; (2016), Görünüm.
- KARA, A. Hakan; (2012), “Küresel Kriz Sonrası Para Politikası”, TCMB Çalışma Tebliği, No:12/17, Ankara, TCMB Yayını.
- ÖZATAY, Fatih; (Ocak 2012), “Para Politikasında Yeni Arayışlar ve TCMB”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Raporu, R201202, ss. 1-17.
- TBB; (Mayıs 2011), Bankalarımız 2010, Yayın no.276.
- TBB; (Mayıs 2013), Bankalarımız 2012, Yayın no.294.
- TBB; (Mayıs 2014), Bankalarımız 2013, Yayın no.304.
- TBB; (Mayıs 2015), Bankalarımız 2014, Yayın no.311.
- TBB; (Mayıs 2016), Bankalarımız 2015, Yayın no.314.
- TCMB; (Mayıs 2014), Finansal İstikrar Raporu, Sayı 18.
- TCMB; (Kasım 2014), Finansal İstikrar Raporu, Sayı 19.
- TCMB; (Kasım 2016), Finansal İstikrar Raporu, Sayı 23.
- TCMB, Enflasyon Hedefleri; <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari/Enflasyon+Hedefleri>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2016).
- TCMB; Para Politikası, Merkez Bankası Faiz Oranları, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2016).
- TCMB; (Kasım 2014), “2015 Yılı Para ve Kur Politikası”, Sayı 19, Ankara, TCMB Yayınları.
- TÜİK.
- YÜCEMEMİŞ, Başak Tanınmış; (2011), Finansal İstikrarda Para Politikalarının Rolü, İstanbul, Derin Yayınları.